

De vrouw in de Bijbel

Spreken in de kerk: vrouwelijk onderwijs

De vrouw in de Bijbel. Hoe zit dat eigenlijk, waarom lijkt God zo'n hekel aan vrouwen te hebben? Waarom staat er in 1 Timotheüs 2:12 bijvoorbeeld: "[w]ant ik sta niet toe dat een vrouw onderwijs geeft, en ook niet dat zij de man overheerst, maar ik wil dat zij zich stilhoudt". Is dat niet ontzettend vrouwonvriendelijk?

Historische context

Lezen we de Bijbel, dan mogen we één ding nooit vergeten: context. De Bijbel is een levend boek geschreven voor alle tijden, maar de eerste ontvangers ervan leefden 2.000 jaar geleden. De manier waarop ze schreven, de manier waarop hun gedachten gingen, waren gebaseerd op de cultuur en situatie van die tijd. Zo ook met ons, lezen wij de Bijbel dan doen we dat door de bril van onze cultuur. Hebben we het dus over onderwerpen die nieuw zijn in de moderne wereld, dan wordt context enorm belangrijk. Bedenk wel, het feit dat vrouwen nu net zo of zelfs gemiddeld hoger opgeleid zijn dan mannen, is iets van de laatste 100 jaar. Dit is compleet nieuw in onze geschiedenis en het is een bril die we ophebben, die mensen in vrijwel de hele geschiedenis niet gehad hebben.

De Bijbel is als het Levende woord geschreven voor alle tijden. Daarbij wist God dat er ruimte moet zijn voor sociale evolutie; mensen veranderen nu eenmaal. In zaken dus waarvan God nooit wilde dat ze veranderen, was Hij ontzettend duidelijk. Denk aan de 10 geboden, teksten over homorelaties of de bergrede. Als God dan bijvoorbeeld wilde dat vrouwen nooit zouden spreken in de kerk, had Hij dat ook precies zo gezegd. Inplaats daarvan hebben we slechts een opmerking van Paulus naar een specifieke kerk die in de problemen zat. Weet wel, als Paulus erover begint dat vrouwen geen onderwijs mogen geven, dan was daar een goede aanleiding voor. Er was een probleem dat geadresseerd moest worden. Juist in die verhalen is de context essentieel om te begrijpen wat er bedoeld wordt.

Vrouwen in de tijd van de Bijbel waren heel anders. Ze zorgden voor het huis en de kinderen en waren vaak het object van lust. Timotheüs leidde de gemeente in Ephesus, in het westen van het huidige Turkije. De Grieks/ Romeinse cultuur was hier enorm aanwezig, een cultuur bekend om de seksuele losbandigheid. Denk bijvoorbeeld aan de stad Pompeii en haar reputatie voor orgies. In tempels waren er in veel religies van die tijd zo genoemde tempelprostituees, die je dichterbij God zouden brengen. Rond het jaar 2 v.Chr. schreef Strabo (VIII,6,20) in zijn geografische/ historische beschrijving van de stad Korinthe wat opmerkingen over vrouwelijke slaven in de tempel van Aphrodite, dat waarschijnlijk gedateerd moet worden in de periode 700-400 v.Chr. In

de tempel waren vele vrouwelijke seks-slaven in dienst, genoemd hetairai¹. De Griekse term hierodoulos of hierodule wordt soms vertaald als heilige vrouw, maar het refereert waarschijnlijk naar een voormalige slaaf bevrijd van slavernij om volledig toegewijd te worden aan een God². In de tempel van Apollo in Bulla Regia was een vrouw gevonden met de tekst: "Overspelige. Prostituee. Grijp (mij), want ik ben gevlucht uit Bulla Regia". Er wordt gespeculeerd dat zij een vrouw zou kunnen zijn die gedwongen is in heilige prostitutie als een straf voor overspel³. Ook de geschiedschrijver Herodotus schrijft in Herodotus 1, 199 het volgende: *"Het meest dwaze gebruik van de Babyloniërs is dat waarbij iedere vrouw van het land eens in haar leven moest zitten in de tempel van Aphrodite [NB Astarte] en geslachtsgemeenschap moest hebben met een vreemdeling"*. Ook de Bijbel beschrijft dit gebruikt, zoals bijvoorbeeld in Deuteronomium 23:17-18: *"Er mag onder de dochters van Israël geen hoer zijn; en er mag geen schandknaap zijn onder de zonen van Israël. U mag geen hoerenloon of hondengeld in het huis van de HEERE, uw God, brengen ter inlossing van welke gelofte dan ook, want die zijn beide een gruwel voor de HEERE, uw God"*. De manier waarmee er dus met vrouwen omgegaan werd, was vaak als een object van lust en de verzorger voor de kinderen; niet veel meer dan dat.

Probeer je nu in te leven in de cultuur van die tijd. Je bent een vrouw uit deze Grieks/ Romeinse cultuur en zeker in de tempel ben je gewend hét object van attentie en lust te zijn. Met die achtergrond wordt je Christen en ga je naar de kerk. Daar kleed je je zoals je gewend bent; schaars. Je gedraagt je zoals mensen deden, je trok alle aandacht naar jezelf toe. Stel je eens voor hoe ver dit uit de hand heeft gelopen en hoe het zo erg was dat Paulus het persoonlijk moet aanpakken, als leider van de kerk van die tijd. Om dit aan te pakken zegt Paulus dat vrouwen zich bescheiden moeten kleden, niet steeds de mannen moeten vertellen wat te doen, en niet moeten gaan onderwijzen in de tempel. Want waar denk je dat die vrouwen het over hadden? Geen van hen had een opleiding, geen van hen werd ooit iets geleerd. Opnieuw, vergeet nooit je eigen culturele bril. Als er stond dat dit alleen geldt voor vrouwen zonder opleiding, hoe denk je dat de eerste ontvangers dat gelezen hadden? Hoe kon God de mensen van die tijd uitleggen dat er zoiets bestaat als een vrouw op de hogeschool in Amsterdam? Het hele idee van vrouwen met een studie was niet eens iets wat mensen als mogelijk zagen. En dat is zo gebleven tot 1800 jaar nadat deze verhalen beschreven werden. In andere woorden, in een historisch perspectief zijn wij de vreemde mensen met de manier waarop we kijken, niet zei.

¹ Strabo. "Geographica". VIII.6.20. Meer dure en exclusieve prostituees waren bekend als Hetaerae, wat "metgezel" betekent. Hetaerae, in tegenstelling tot Pornai, gingen een lange termijn relatie aan met individuele klanten. Ze waren er voor zowel gezelschap als seks. In tegenstelling tot Pornai leken ze betaald te worden voor hun gezelschap over een bepaalde tijd, in plaats van voor iedere seksuele daad. Hetaerae waren van een hogere klasse, en bevrijde Hetaerae waren in staat hun eigen financiën te verzorgen.

² Budin 2008; maakt de case dat er geen heilige prostitutie was in Grieks- Romeins Efeze.

Baugh 1999; zie ook de boek recensie van Vinciane Pirenne-Delforge, Bryn Mawr Classical Review, April 28, 2009.

³ Biblical Archaeology Society Staff, Sacred Prostitution in the Story of Judah and Tamar?, 7 August 2018

Vrouwelijk leiderschap

Zegt de Bijbel dan niets positiefs over vrouwelijk leiderschap of vrouwelijke onderwijzers? Niets is minder waar. Paulus had veel mensen voor hem in dienst, waaronder Priscilla.

- Handelingen 18:2-3 *“En hij trof er een Jood aan van wie de naam Aquila was, afkomstig uit Pontus, die onlangs uit Italië gekomen was, en Priscilla, zijn vrouw (omdat Claudius bevolen had dat al de Joden uit Rome weg moesten gaan) en hij ging naar hen toe. En omdat hij hetzelfde beroep uitoefende, bleef hij bij hen en werkte er; want zij waren tentenmakers van beroep.”*
- Handelingen 18:18 *“En toen Paulus er nog vele dagen gebleven was, nam hij afscheid van de broeders en vertrok vandaar per schip, in gezelschap van Priscilla en Aquila, naar Syrië, (...).”*
- Handelingen 18:26 *“En hij [een Joodse Christen die net tot geloof was gekomen] begon vrijmoedig te spreken in de synagoge. En toen Aquila en Priscilla hem gehoord hadden, namen zij hem apart en legden hem de weg van God nauwkeuriger uit.”*
- Romeinen 16:3 *“Groet Priscilla en Aquila, mijn medearbeiders in Christus Jezus.”*
- 1 Korinthe 16:19 *“U groeten de gemeenten van Asia. In de Heere groeten u hartelijk Aquila en Priscilla met de gemeente in hun huis.”*
- 2 Timotheüs 4:19 *“Groet Prisca en Aquila, en het huis van Onesiforus.”*

Priscilla en Aquila waren duidelijk belangrijke mensen voor Paulus. In de Bijbel wordt de naam van Aquila nooit genoemd zonder daarbij zijn vrouw, Priscilla. Dit leidt vele theologen ertoe te concluderen dat vooral Priscilla hier de kartrekker was, anders was haar naam namelijk niet eens genoemd, zoals we in de meeste Bijbelse verhalen zien. Ook, in de laatste drie bijbelgedeeltes hierboven wordt de naam van Priscilla eerst genoemd, dan pas die van Aquila. Precies welke rol Priscilla ook had, wat opvalt is dat Paulus niets dan positiviteit heeft voor deze mensen. Nooit vertelt hij Priscilla maar terug te gaan naar huis en schoon te gaan maken, ondanks dat dit was wat 99.9% van de vrouwen in die tijd deden. De mannelijke kerkleiders hadden blijkbaar geen enkel probleem met een intelligente, welgesproken vrouw in het leiderschap van de kerk.

Dit versterkt onze uitleg van de context. De reden dat Paulus geen vrouwen wilde hebben die onderwezen, was omdat er simpelweg geen opgeleide vrouwen waren. Priscilla is hier een grote uitzondering en niemand in de vroege kerk heeft er een probleem mee, integendeel, Priscilla en Aquila worden gezien als belangrijke werkers voor Paulus.

Een ander voorbeeld is Lydia. Ze wordt kort benoemd in handelingen 16:14-15: *“En een zekere vrouw, van wie de naam Lydia was, een purperverkoopster uit de stad Thyatira, die God diende, luisterde naar ons. En de Heere opende haar hart, zodat zij acht gaf op wat door Paulus gesproken werd. En toen zij gedoopt was, en haar huisgenoten, drong zij er bij ons op aan: Als u van oordeel bent dat ik trouw ben aan de Heere, kom dan in mijn huis en blijf er. En zij drong er sterk bij ons op aan.”* Ze is klaarblijkelijk een succesvolle zakenvrouw in de verkoop van textielverf: ze heeft namelijk een groot huis waar het hele genootschap van Paulus kan overnachten (hand. 16:40). In dit voorbeeld wordt de naam van haar man niet eens genoemd, en staat er dat *“zij en haar huisgenoten werden gedoopt”*. Hoe bijzonder het is dat de rest van het gezin wordt gezien als HAAR huisgenoten is in onze cultuur lastig goed te bevatten, maar dit was een revolutionair idee. Ze had blijkbaar de leiding genomen en had er zelf voor gezorgd dat de rest van haar huis gedoopt werd. Normaal werd de vrouw als weinig belangrijks gezien en was het de

man die de aandacht kreeg in alle verhalen. Kennelijk was ze een zeer intelligente vrouw, en hadden de apostelen geen probleem met haar leiderschap.

Ook het Oude Testament bevat goede voorbeelden. In de vroege jaren van Israël hadden er nog geen koningen, maar waren er rechters die het land aanstuurde. Een van deze rechters was Deborah. Als de enige vrouwelijke rechter in de Bijbel, stond ze bekend als een leider vol compassie. In richteren 4 en 5, waar we over haar lezen, prijst ze God voortdurend. Leaders van deze kwaliteiten zien we niet vaak terug in de Bijbelse tijden, meestal brengen ze mensen juist ver weg van God.

Een laatste die ik wil noemen is Esther. Een compleet Bijbelboek is vernoemd naar haar en ze was een zeer bijzondere vrouw. Als koningin heeft ze eigenhandig het gehele Joodse volk gered uit een genocide en de daders ervoor laten hangen. Door het verhaal heen zien we keer op keer hoe Ester zelf van alles in werking zet, en mannen om haar heen aanstuurt om het werk te doen. Een beter voorbeeld van leiderschap bestaat er niet, waardoor ze een zeer belangrijke en welverdiende plaats in de Christelijke historie heeft. Met het verhaal van Esther praten we over de periode 486 v.Chr. tot 465 v.Chr., een tijd waarin de vrouw al helemaal minderwaardig was. En juist door al die tijd heen was het de religie van JHWH die vrouwen een bijzondere rol gaf.

Bijbelse houding richting de vrouw

De vrouw als hulp

Maar hoe zit het dan met de manier waarop vrouwen in het algemeen behandeld worden in de Bijbel? Gelijk beginnend bij de manier waarop God de vrouw maakte, genesis 2:18: *“Ook zei de HEERE God: Het is niet goed dat de mens alleen is; Ik zal een hulp voor hem maken als iemand tegenover hem”*. Is de vrouw dan slechts het hulpje voor de man, altijd klaar om hem te helpen en zelf weinig belangrijk? Het woord helper tegenwoordig betekent zoiets als ‘assistent’. Daarbij moeten we opletten, hier opnieuw lezen we de Bijbel door onze culturele bril. Het zijn van een ‘hulp’ is namelijk helemaal niet denigrerend, het maakt je niets minder waard.

Vers 18 begint met ‘het is niet goed dat de mens alleen is’. Blijkbaar heeft de man een partner nodig om compleet te zijn. In genesis 1:16 staat: *“En God zei: Laten Wij mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis”*. Mensen zijn gemaakt in God evenbeeld, maar dat was een probleem voor Adam als single man. God bestaat in een web van levensgevende relaties. Lees goed, er staat ‘laten WIJ de mens maken in ONS beeld’. De meeste theologen interpreteren dit als God die over Zichzelf praat, in het meervoud dus. Christenen zeggen vaak tegen elkaar, zeker als ze single zijn, ‘je hebt alleen God nodig’. Dat klinkt heel mooi, het probleem is dat het niet waar is. Adam leefde samen met God Zelf in het paradijs, zo close als een mens bij God kan komen, en dat was blijkbaar niet genoeg om hem compleet te maken⁴.

God noemt de vrouw dus de hulp van de man omdat zij hem compleet maakt. Alleen man en vrouw samen zijn werkelijk het evenbeeld van God. De betekenis hiervan wordt nog dieper als je beseft dat God Zelf de helper van de mens wordt genoemd door de hele Bijbel heen, bijvoorbeeld in Psalmen 33:20: *“Onze ziel verwacht de HEERE, Hij is onze hulp en ons schild.”*. Het Hebreeuwse woord voor ‘hulp’ hier is עֵזֶר, ofwel ‘Ezer’. Dit is exact hetzelfde woord dat God voor de vrouw gebruikt. Wil je dus zeggen dat dit vers betekent dat de vrouw volgens de Bijbel minderwaardig is aan de man, dan zeg je ook dat

⁴ Loveology toespraak op YouTube, vanaf 8:11: https://youtu.be/ceRX6_3l_Vk?t=491

God volgens de bijbel minderwaardig is aan de mens. Iedere Christen kan je vertellen dat dit absoluut niet het geval is.

Spreuken 31

>> nog uit te werken (misschien moet een vrouw dit doen?)

- Ruimte aan de vrouw als leider en vrouw als zakenvrouw
- Maar ook de vrouw als huisvrouw is Bijbels

Jezus en vrouwen

Willen we écht weten hoe God kijkt naar vrouwen, dan is het misschien wel het meest interessant om te kijken naar die tijd dat God Zelf op de aarde rondliep: de tijd dat Jezus fysiek bij ons was. Hoe ging God zelf met vrouwen om? Wat opvalt is dat vrouwen in de evangeliën zeer vaak voorkomen. Maria Magdalena bijvoorbeeld heeft een grote rol. Ze was vaak bij Jezus en was zelfs aanwezig bij zijn kruisiging (mark 15:40), iets wat de twaalf discipelen niet waren. Het meest opvallende aan Maria Magdalena was dat ze de eerste persoon was die het lege graf van Jezus zag en later als eerst Jezus Zelf zag na zijn opstanding. Als er in de cultuur destijds een rechtszaak was, dan telde de vrouw als een halve getuigen; twee vrouwen waren gelijk aan één mannelijke getuige (BRON). Het feit dat dat God ervoor koos om de vrouw de eerste getuigen te laten zijn van Zijn afwezigheid in het graf en eerste verschijning na de dood, spreekt boekdelen. Mensen namen het woord van vrouwen helemaal niet zo serieus! De opstanding van Jezus uit de dood is dé centrale claim van het Christendom, als dit niet waar is dan is het gehele Christendom niet waar. En juist voor iets dat zo belangrijk is, gebruikt God vrouwen als de eerste getuigen.

Nog een voorbeeld is Johannes 4:1-30. Hier praat Jezus uitgebreid met een vrouw. En dat niet alleen, ze was ook nog eens Samaritaans, Joden praatte nooit met Samaritanen. Alsof dat nog niet genoeg was, was ze ook al een hoer. Ze heeft 5 mannen gehad en de man waarmee ze nu is, is haar man niet. Zelfs Samaritanen praatte niet met haar, dit is de reden dat ze op het midden van de dag water gaat halen bij de put; een moment waarop iedereen thuisblijft door de hitte. Jezus breekt dus drie stigma's tegelijk. Jezus vertelt haar zelfs dat Hij de Messias is (John 4:26), iets dat Hij meestal geheimhoudt.

Paulus en vrouwen

We begonnen dit document al met het behandelen van een tekst van de hand van Paulus, en dat is omdat Paulus vaak het eerste voorbeeld is van vrouwonvriendelijkheid in het Nieuwe Testament. Naast de tekst in 1 tim 2:12, wordt vaak heel 1 tim 2:12-15 aangehaald: *“Want ik sta niet toe dat een vrouw onderwijs geeft, en ook niet dat zij de man overheerst, maar ik wil dat zij zich stilhoudt. Want Adam is eerst gemaakt, daarna Eva. En niet Adam is misleid, maar de vrouw is, toen zij misleid werd, tot overtreding gekomen. Maar zij zal in de weg van het baren van kinderen zalig worden, als zij blijft in geloof, liefde en heiliging, gepaard met bezonnenheid”*. De volledige tekst wekt mogelijk meer vragen op. De vrouw is misleid, dus is de vrouw schuldig aan de volledige zondeval? **‘Ze zal in de weg van kinderen zalig worden’, dus er is geen hoop voor vrouwen die geen kind willen of kunnen krijgen?**

Ten eerste is Romeinen 5:12-14 onmisbare context: *“Daarom, zoals door één mens de zonde in de wereld is gekomen, en door de zonde de dood, en zo de dood over alle mensen is gekomen, in wie allen gezondigd hebben. Want totdat de wet er kwam, was er wel zonde in de wereld. Zonde wordt echter niet toegerekend als er geen wet is. Toch heeft de dood geregeerd van Adam tot Mozes toe, ook over hen die*

niet gezondigd hadden met eenzelfde overtreding als Adam, die een voorbeeld is van Hem Die komen zou". Paulus laat er geen gras over groeien, de volledige schuld voor de zondeval legt hij niet op Eva, maar op Adam. Zijn punt in Timotheüs is dus niet dat Eva de schuld zou hebben, maar juist dat de man eindverantwoordelijke is, zowel bij de zondeval als in kerkelijk leiderschap. En de rol als eindverantwoordelijke is echt niet altijd leuk, het betekent dat zonden uiteindelijk op jouw bordje komen.

Paulus heeft juist één van de meest revolutionaire teksten over gelijkheid van de vrouw ooit geschreven in Galaten 3:26-29: *"Want u bent allen kinderen van God door het geloof in Christus Jezus. Want u allen die in Christus gedoopt bent, hebt zich met Christus bekleed. Daarbij is het niet van belang dat men Jood is of Griek; daarbij is het niet van belang dat men slaaf is of vrije; daarbij is het niet van belang dat men man is of vrouw; want allen bent u één in Christus Jezus. En als u van Christus bent, dan bent u Abrahams nageslacht en overeenkomstig de belofte erfgenamen."* Het is niet van belang of u man of vrouw bent, maar u bent allen één is Christus. Deze zin was voor die tijd absoluut ongehoord en het laat opnieuw zien dat vrouwen absoluut niets minder waard zijn dan mannen in het Bijbelse perspectief.

Conclusie

Met dit alles besproken te hebben, heb je misschien nog één grote vraag: Inderdaad, vrouwen werden vroeger slecht behandeld. Waarom heeft Jezus dat dan niet veranderd? Waarom heeft Hij er niet voor gezorgd dat alles recht gezet werd en de vrouwen een volledig gelijke behandeling kregen als de mannen? De vraag zelf heeft het eigenlijk over de rol van de Bijbel en Jezus als een revolutionair systeem, waarin alles overhoopgegooid wordt om zo tot een werkend systeem te komen. Nu zien we juist in de Bijbel dat het een evolutionair, niet revolutionair systeem ontwikkeld. De Bijbel geeft veel middelen en handleidingen om de mens te helpen te zoeken in de juiste plekken om de weg van God te vinden. Ware evolutie gebeurt door het volgen van Jezus, pas als je de enige ware Maker volgt bereik je wie je echt hoort te zijn. Het is dan ook niet voor niets dat het juist de traditioneel Christelijke, westerse landen zijn waar de vrouw vandaag de dag zoveel rechten heeft. Dat is een uitgroei van de morele waarden vastgelegd in de Bijbel. Denk aan alle voorbeelden van vrouwelijk leiderschap die we zojuist gezien hebben, of een tekst als Efeze 5:25: *"Mannen, heb uw eigen vrouw lief, zoals ook Christus de gemeente liefgehad heeft en Zich voor haar heeft overgegeven"*.

De evolutie op het gebied van vrouwen dat de Bijbel teweegbrengt is zichtbaar door de gehele Bijbel heen. Kijk je naar landen van iedere andere religie, en vooral de Islam, dan zie je dat de vrouw daar tot op vandaag de dag zwaar onderdrukt wordt en minderwaardig is aan de man. Bijvoorbeeld in Surah al-Baqarah, Ch:2: V.283 staat er zelfs over getuigen in een rechtzaak: *"And procure two witnesses from among your men; and if two men be not available, then one man and two women, of such as you like as witnesses, so that if either of the two women should be in danger of forgetting, the other may refresh her memory"*. Eén man staat dus gelijk aan twee vrouwen. Verder zien we in Egypte dat volgens de UN bij 92% van de vrouwen vrouwenbesnijdenis wordt toegepast, waarvan 61% van de vrouwen tussen 15 en 17 jaar oud waren⁵.

Zo lang we dus volgens Bijbelse waarden leven, zien we steeds meer rechten voor de vrouwen en dankzij die waarden leven wij in de cultuur van vandaag de dag.

⁵ <https://arabstates.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>